

IRCSIK VILMOS
Jovan Sesztalov halálára

Jovan Sesztalovot 2000 nyarán a Tokaji Írótáborban ismertem meg személyesen. A megismerkedést segítette, hogy az az évi program keretében ellátogattunk Sátoraljaújhelyre, Széphalomra és Sárospatakra is, én pedig véletlenül melléje sodródva, M. Takács Lajossal együtt néha alkalmi tolmácsa, kalauza lettem. Trianon, Kazinczy, a Rákócziak, a történelem roppant áradása későbbi beszélgetéseinkben olyan zsilipeket nyitott fel bennünk, amelyeket az ember rendes körülmények között egy újdonsült ismerős előtt inkább zárva tart. Amennyire röpke három nap alatt lehetséges, barátok lettünk, amit ő azzal pecsételt meg, hogy amikor Gödöllő környékén egy autópihenőben elköszöntünk, tőlem nem a közönséges kézfogással búcsúzott, hanem ősei szokása szerint orrát az orromhoz dörgölte.

A manysi költő 1937. június 22-én született Kamradka faluban, az Ural keleti nyúlványainak és az Alsó-Ob mellékfolyóinak vidékén, legközelebbi nyelvrokonaink, a manysik és hantik, vagy ahogy mi inkább mondjuk, a vogulok és osztjások hatalmas kiterjedésű lakóhelyén, amelyről azonban a mai embernek sokkal inkább az jut eszébe, hogy erre van a világ egyik leggazdagabb kőolaj- és földgázlelőhelye. Csak emlékeztetőül: Oroszország évi 11 milliárd tonna kőolajából körülbelül 9 milliárdot termelnek ki ezen a vidéken. Sesztalov nagyapja még a falu sámánja volt, apja a forradalom után párttagként a helyi kolhoz szervezője. A sámán nagyapa génjei a költőben éltek tovább, az apa szervezői képességei pedig abban a sokkal nemesebb szervezőmunkában, amelyet Sesztalov egyrészt a maga felemelkedéséért, másrészt a finnugor népek közösségéért végzett.

Ennek első lépéseként Leningrádba megy tanulni, és 1957-ben tanári diplomát szerez. 1958-ban még manysi nyelven jelenik meg első verseskötete, *A szülőföld lélegzete*. Majd felmérve képességeit és lehetőségeit, fokozatosan áttér az orosz nyelvre, mint tette azt sok más kis vagy kisebb nép írója az egykori Szovjetunióban. Közülük elegendő csak a kirgiz Csingiz Ajtmatov nevét említeni. Amint kritikussai találóan megállapítják, Sesztalov ettől kezdve többé nem alig 8000 lelket számláló népének, hanem népéről ír. Első sikerét 1964-ben a líra és a próza határán

mozgó *Kék vándorutak* című orosz nyelvű prózakötetével éri el, amelyben saját szavaival élve „a próza átmegegy versbe, a vers pedig mesébe hajlik”, és amely 1969-ben magyarul is megjelenik. Immár magyar szemszögből nézve, következő könyve, az önéletrajzi elbeszélésként és a manysi élet enciklopédiájaként aposztrofált *Mikor a nap ringatott* 1975-ben jelenik meg nálunk. Ezen kívül még két könyvét fordítják le magyarra: *Julianus rám talált* (1985) és *Medveünnep közeledik* (1986).

A politikai fordulat után a magyar könyvkiadásból eltűnik. Pedig ha addig a hegy ment Mohamedhez, most már Mohamed megy a hegyhez, méghozzá elég sűrűn. Sesztalov gyakran jár Magyarországon, szervez, kapcsolatokat teremt, barátokat szerez, hosszabb-rövidebb ideig itt is lakik, és tagja lesz a Magyar Írószövetségnek. De ugyanilyen tevékenységet fejt ki más finnugor közösségekben és országokban is, legfőképpen érthető módon Észtországban, ahol a legfelső politikai vezetést is sikerül megnyernie finnugor missziója számára. Ennek jegyében állandó lakhelyén, amely Leningrádból ismét Szentpétervárrá lett, Szerterh néven folyóiratot alapít, hogy bemutassa, a világ számára jobban ismertté tegye, és egymáshoz is közelebb hozza a közös nyelvcsalád népeit.

Közben a sámánok hitével és varázserejével, a kolhozszervezők fanatizmusával és fortélyaisal töretlenül halad a maga pályáján is, tudatosan kihasználva a művei miszticizmusában és az önnön egzotikumában rejlő lehetőségeket: ifjúsági könyveket, publicisztikát ír, *Pogány poéma* címen megjelennek válogatott művei, majd mindennek megkoronázásaként kiadják összegyűjtött műveinek hatkötetes sorozatát, olyan pompás kivitelben, amiről manapság nemhogy egy manysi, de egy magyar író is csak álmodozhat. Erjesztője annak a folyamatnak, amelynek eredményeként a kis uráli finnugor népek rajta kívül olyan írókat adtak, mint a vele egykorú, ugyancsak manysi Andrej Tarhanov, vagy a nála már egy nemzedékkel fiatalabb hanti Jeremij Ajpin.

A gödöllői búcsúzásakor a kultikus orrérítés mellett ennek az életműsorozatnak éppen akkor megjelent ötödik kötetével is megajándékozott. Ebből fordítottam le rá emlékezve egy elbeszélést, amelynek főszereplője a beszélő nevű Tyimofej Vogulov, valamint néhány verset is. Itt fogalmazza meg a magát különben inkább költőnek valló Sesztalov a legvilágosabban az élete vége felé egyre inkább miszticiz-

musba hajló ars poétikáját: a konfliktust a gáz, olaj meg más könyörtelen hatalmak világa és észak még romlatlan gyermekei között, akiknek egyre nehezebb harmóniában maradniuk mind a természettel, mind pedig önmagukkal. Munkásságának gyökerei a manysi népköltészet, a népdalok, legendák, mondák, mesék, amelyekhez azelőtt író még soha nem nyúlt. És mindezeket úgy építette bele műveibe, hogy nem tűnnek múzeumi ereklyének.

Jovan Sesztalov 2011. november 5-én hunyt el Szentpéterváron. Halálával az orosz irodalomból egy sok tekintetben ellentmondásos, nem mindenki által egyformán értékelt alkotó távozott, maroknyi népe a manysi írásbeli műveltség és a manysi irodalom egyik megteremtőjét gyászolja, Magyarország pedig kevés külföldi barátainak, sőt híveinek egyikét vesztette el. Nehéz eldönteni, hogy a mai ínséges időkben a három közül melyik a nagyobb veszteség.

JOVAN SESZTALOV

A megölt medve éneke

*Kaj-ó! Kaj-ó! Kaj-ó! Jó!
Hegyen-völgyön jártam-keltem.
Vígán éltem világomat.
Egy szép napon elaludtam.
A torkomnak az a fele,
amelyiknek alvás kellett,
elbóbiskolt.
A nyelvemnek az a fele,
amelyiknek álom kellett,
elszenderült.
Nem bömbölt a torkom.
Nem ízlelt a nyelvem.
Mélységes mély medveálomba merültem.
Ámde egyszer azzal a fülemmel,
amelyikkel álomban is hallok,
valamilyen neszt hallottam.
Kinyitottam azt a szemem,
amelyikkel álomban is látok,
és egy kutyát láttam vele.
A fogait vicsorítja,
engem ugat
az a kutya.
Mellette meg ott az Ember.
Szeme akár az én szemem,
csak a bunda cifrább rajta,
díszesebb az én irhámnál,
és fehér az ábrázatja.
Fél kezében fejszét forgat,
a másikkal kopját markol.
Nagy fejszéje éle csillog,
hosszú kopja
hegye fénylik.
Házam ajtajához*

*gerendákat görget.
A nedves, a vastag gerendán át
Kis ablakként világít be
a kopjahegy.
Hó szakad rám,
álmomból felvernek.
Rohannék kifelé.
De az ajtó már nem enged.
Alig érek ki a magas ég alá,
a testemet vas járja át.
Alig-alig ízlelem meg
a szabadság édességét,
hurokba akadok.
A hurok a vasnál is erősebb.
A kopja a halálnál is fájóbb.
Aztán elhurcolnak,
a nyirkos, a nehéz földön.
Lehántják az irhát rólam,
megszámlálják gombjaimat,
kiforgatják zsebeimet,
felszabdaldják a testemet.
A jó részeimet
jó helyekre rakják,
a rossz részeimet
a sárba hajítják.
A fejembe vájnak, túrnak,
mintha kincset keresnének benne,
és szétdaraboltan újra összeszednek,
aztán óvatosan
zelnice pántos fabőlcsőbe tesznek,
síkos szánon
lányok kacajától csengő,
legények zsivajától bongó*